

ИЗ ИСТОРИЯТА НА „БЪЛГАРСКИ КНИГОПИС“ – ОТ СЪЗДАВАНЕТО МУ ДО ВОЙНИТЕ

ПО МАТЕРИАЛИ ОТ

„ГРАДИВО, ИСТОРИЯ И РАЗБОР НА РЕПЕРТОАР БЪЛГАРСКИ КНИГИ“

Чавдар Чернев

През 1897 г. Народното събрание приема закон, който задължава "всеки съдържател на печатница, литография или друго подобно заведение... да дава безплатно в полза на народните колекции при библиотеките в София и Пловдив, едновременно с обнародването, по 2 екземпляра (всичко 4) от... всяко напечатано или възпроизведено по други начин произведение и предназначено за обращение в публиката" [ДВ-1897; цит. по Дон, 10]. Трябва да се отбележи, че по онова време идеята за запазването на всяко новоизлязло българско издание, чрез задължително предоставяне установен брой екземпляри от него на определена библиотека, вече не е нова – стъпки в тази насока се правят почти веднага след Освобождението, както в Източна Румелия, така и в Княжество България [Икон, 159–160]. И все пак, новоприетият закон е доста по-различен от всички предходни – дори и единствено поради това, че при обсъждането на законопроекта вносителят КОНСТАНТИН ВЕЛИЧКОВ [ ] заявява: "Ще задължа библиотеките в София и Пловдив да издават библиографически бюлетин, който ще съдържа опис на всички книги и списания, които излизат" [НС, 304].

Може само да се гадае, дали така формулиран, стремежът за създаване на текуща българска национална библиография нямаше да остане само едно добро пожелание. Подобно подзаконово разпореждане лесно би могло да бъде отменено от някой

недалновиден приемник на тогавашния просветен министър К. ВЕЛИЧКОВ. Така или иначе, за двама от народните представители това устно задължение изглежда не е било достатъчно, та се завързва следното прение [НС, 304–305]:

"След обясненията, които даде уважаемият Министър на Просвещението... ние се съгласихме със законопроекта тъй, както е, – заявява АТАНАС КРАЕВ [ ]. – Но бихме желали, щото да се предвиди особен текст, да не останат само обещанията, които даде г-н министърът, и, следователно, предлагам нов член 5 със следующата редакция: "Министерството на народното просвещение през януари всяка година издава пълен и точен библиографски каталог за всичко, постъпило по този закон в народните библиотеки".

ПЕТЪР К. БОБЧЕВСКИ [ ] подкрепя предложението: "Същото мислех и аз, даже бях написал и редакцията за такъв член...: "Народната библиотека в София е длъжна да публикува всеки три месеци приетите книги в отделни брошури, които изпраща даром по всичките държавни, окръжни и обществени учреждения и по редакциите на вестниците и списанията".

К. ВЕЛИЧКОВ веднага уточнява: "Едно малко опущение направих одеде, когато говорех – като не казах ясно, че това, което искат г-да КРАЕВ и БОБЧЕВСКИ, го има не в закона, а в мотивите, и че такава е намерението на Министерството...: Народната библиотека в София да издава всеки три месеца –

един път в годината би било твърде малко – един бюлетин, който да съдържа опис на всички печатни произведения, постъпили в библиотеката. Няма да съм противен, ако това се внесе в самия закон".

Така, освен запазването на българската печатна продукция, законът от 1897 г. урежда и нещо не по-малко важно – нейното библиографиране.

Изглежда Народната библиотека в София пристъпва към издаването на дължимия според новоприетия закон бюлетин с твърде голямо желание. Сведения в тази насока дават запазените документи от нейния архив. Нормативният документ е публикуван в "Държавен вестник" на 22 февруари и още на 14 март директорът РАЙЧО М. КАРОЛЕВ се обръща към министъра на народното просвещение К. ВЕЛИЧКОВ с въпроса, "къде ще става напечатването и от коя глава и § ще се изплащат разноските по напечатването и разпространението" [БИА, 1]. След около седмица от канцеларията на министъра отговарят, че това ще става "в Държавната печатница, където се печатат всички правителствени книжа", а разходите ще се изплащат "по същия параграф на бюджета, по който се изплащат всички официални книжа" [БИА, 3]. Р. М. КАРОЛЕВ не губи излишно време, а още на 24 май 1897 г. изпраща в определената печатница ръкописа на първата книжка, съдържаща сведения за постъпленията, депозирани през януари, февруари и март, с поръчението да се отпечата на формат обикновена осмина и в тираж 750 екземпляра [БИА, 5].

Печатницата вероятно изпълнява поръчката за около два месеца, защото на 18 юли с. г. КАРОЛЕВ се обръща към Министъра на обществените сгради, пътищата и съобщенията с молба излязлата книжка да бъде разпратена даром [БИА, 7]. Основавайки се, че законът дава право на безплатно пренасяне по пощата само на "чисто научни и духовни периодически списания", но не и на такива книги, брошури, бюлетини, каталози и пр., от пощенското ведомство му отказват [БИА, 10]. Как е решен този въпрос остава неизвестно, но на 12 август директорът на библиотеката изпраща в Държавна печатница книжка втора (за април, май и юни), като намалява тиража ѝ почти наполовина – 400 екземпляра [БИА, 12]. Книжка трета (за юли, август и септември), дадена за печат на 31 окт. 1897 г., и книжка четвърта (за октомври, ноември и декември), дадена за печат на 30 ян. 1898 г., излизат

отново в по-големия тираж от 700 екземпляра [БИА, 20, 27].

Интересно е да се отбележи, че отпечатаната в тираж от 400 бройки книжка втора е изчерпана още преди 30 март следващата година [БИА, 31] и бързо се превръща в библиографска рядкост. По-късно множество институции и лица отправят напразни молби да им бъде доставена, дори по време на директорстването на ВЛ. ШИШМАНОВ самата библиотека се заема да я издирва – през втората половина на май 1903 г. тя изпраща до 13 средни училища следното циркулярно писмо, запазено в архива ѝ само под формата на чернова: "На Народната библиотека са потребни няколко екземпляра от кн. II, год. I на издаденият от нея в 1897 "Библиографически бюлетин", който се е изпращал и на Вас на времето си. Управлението ѝ ще Ви бъде поради това много признателно, ако му набавите пратения Ваш екземпляр от тая книжка, в случай, че в библиотеката на гимназията не са запазени пълни течения от бюлетина, за да може то да запълни по такъв начин поне някои от необходимите нему колекции от тоя бюлетин" [БИА, 377].

Ала, ако се вярва на съхранените в архива документи, през самата 1897 г. интереса към "Библиографически бюлетин" [БК] все още е доста слаб. С молба да ѝ бъде доставена книжка първа, на 20 септ. 1897 г. се обръща единствено Народната библиотека и музей в Пловдив [БИА, 16]. Други подобни искания не са запазени.

За съжаление, изрядността в излизането на бюлетина не продължава дълго. Книжката за януари, февруари и март следващата 1898 год. е готова за печат на 8 май с. г., но сумата за канцеларски разноски на библиотеката, от която трябва да се покрие издаването ѝ, вече е съвсем намаляла. Р. М. КАРОЛЕВ се обръща с въпроса, какво да прави, към министъра на просвещението [БИА, 36] (от авг. 1897 г. К. ВЕЛИЧКОВ е отстъпил този пост на ИВ. ВАЗОВ), и едва месец по-късно (на 6 юни 1898 г.) получава отговор, подписан от народния поет, който му съобщава, "че по бюджетни причини ще се разпоредите, за да се напечатат само два бюлетина до края на годината" [БИА, 42].

Изглежда, че дори при това положение средствата не достигат, но КАРОЛЕВ е твърдо решен да не изоставя изданието. На 4 юли 1898 г. той из-

праца в Държавната печатница, а на 7 юли и до всички по-видни столични печатари, по един образец от книжка трета за предходната година, с въпроса, колко ще струва отпечатването в такъв вид на една кола при тираж 750 екземпляра [БИА, 44, 63]. Конкуренцията явно е голяма, защото отговорите пристигат мъниеносно. На 7 юли Държавна печатница определя цена 57 лв. [БИА, 46], която частниците веднага подбиват [БИА, 48, 50-52, 54, 56, 58, 60-61, 65]. КАРОЛЕВ изчаква до 20 юли, след което приема предложението на ЯНКО ПЕТРОВ, като на следния ден му изпраща ръкописа на книжка първа от втора годишнина, уведомявайки го, че неговата оферта от 45 лв. и 60 ст. "е най-износна" [БИА, 67]. На 22 окт. 1898 г. директорът на библиотеката отново търси средства от Министерството на просвещението – този път за отпечатване на втората книжка, но ВАЗОВ и сега отлага, препоръчвайки "напечатването на следните номера от въпросния бюлетин да отложите за следующата година, тъй като в новия бюджетно-проект се предвижда особен кредит за тази цел" [БИА, 71, 73].

Впрочем, и през 1898 г. интересът към бюлетина все още е слаб – на 28 март библиотеката на Народното събрание се обръща с искане за по два екземпляра от всички излезли книжки, по един екземпляр желае на 29 септември В. Търновското читалище "Надежда" [БИА, 29, 69].

През януари 1899 г. правителството на К. СТОИЛОВ пада, а на 2 март с. г. Р. М. КАРОЛЕВ иска разрешение от новия просветен министър ТОДОР ИВАНЧОВ за провеждане на търг за отпечатване на кн. 2–4 за 1898 г. [БИА, 75]. Такова се получава още на 4 март [БИА, 77], но на 12 април Р. М. КАРОЛЕВ е заменен от ИЛИЯ МИЛАРОВ [ ], и сега пък библиотеката сякаш губи интерес към изданието. Ръкописът, придружен от обяснения в какъв ред трябва да се отпечатат включените описания, е изпратен на 27 авг. 1899 г. на Държавната печатница с искане за тираж от 1000 екземпляра [БИА, 79], без да съществуват сведения за провеждането на някакъв търг. Една седмица по-късно печатницата връща материала, оплаквайки се, че "пратеният ръкопис не е написан в такъв ред, в каквото трябва да се даде в ръцете на работника", и изисквайки "да се изпрати друг, написан точно с такова съдържание и по такъв ред, по каквото да стане отпечатването" [БИА, 80].

Междувременно МИЛАРОВ, след като е директорствал само няколко месеца, на 4 ноем. 1899 г. е заменен от АЛЕКСАНДЪР КОЗАРОВ. Бюлетинът за 1899 г. излиза само в една книжка. Той е подготвен до 13 апр. 1900 г. и седмица по-късно е предаден в Държавна печатница за отпечатване в тираж 1000 екземпляра, с уговорка, че това ще бъде извършено до 15 май [БИА, 84, 88, 86]. Следва нова промяна в ръководството и от 1 ян. 1901 г. мястото на АЛ. КОЗАРОВ заема ДАВИД ПАНАЙОТОВ. Последният се задържа на този пост до 14 ян. 1902 г., като не отпечатва никакъв бюлетин. ПАНАЙОТОВ е против издаването му, което той нарича "безцелно", защото с него се занимава специален чиновник цяла година с 1800 лева годишна заплата, а при това не отговаря на целта, понеже е азбучен списък на постъпилите в библиотеката книги; за сведение на читателите той не може да служи, защото не е систематически – по предмети, а освен това излиза и една година след публикуване на книжовните трудове" [Йорд-1, 180] [ ].

Противно на това мнение, през 1901 г. интересът към "Библиографически бюлетин" определено е нараснал: "Императорская академия наук" се обръща с молба да ѝ бъдат изпратени липсващите ѝ книжки – 2-ра от първа годишнина и цялата четвърта годишнина [БИА, 103]. Библиотеката не може да стори това, тъй като, както казахме, книжка 2-ра отдавна е изчерпана, а годишнината за 1900 все още не е излязла, но затова пък директора ПАНАЙОТОВ изпраща на руснаците мило писмо, написано на френски [БИА, 105]. На 20 септ. с. г. БАЙКОВ от Ямбол изисква пълното течение с посредничеството на Министерството на търговията и земледелието, тъй като писал до библиотеката, но не получил отговор [БИА, 108]. На 21 окт. с. г. книжарница "Наука" на Д. К. КОЖУХАРОВ от Ст. Загора предлага книгообмен, само и само да се снабди с така рядката 2-ра книжка, както и с последните четвърта (за 1900) и пета (за 1901) годишнини [БИА, 107] (които излизат едва две години по-късно). На 7 авг. 1902 г., когато директорския пост вече е поел ВЛАДИМИР ШИШМАНОВ (от 11 март с. г.), ямболското читалище "Съгласие" иска да се снабди с "първа и следующата след трета годишнини" [БИА, 111]. Още на следващия ден му изпращат неизчерпаните книжки за 1897 г. (без 2-ра), календар и обяснението, че бюлетинът "за 1900 и 1901 г. наскоро ще бъде турен под печат" [БИА,

109]. Наистина, на 23 авг. с. г. Държавна печатница получава поръчката да извади въпросната комулация в 1000 екземпляра [БИА, 112]. След малко повече от половин година закъснението, предизвикано от Д. ПАНАЙОТОВ, вече е наваксано – на 21 март 1903 г. е даден за печат (отново в 1000 екземпляра) и бюлетина за 1902 г. [БИА, 113].

Все през този период популярността на справочника продължава да расте. На 15 апр. 1903 г. редакцията на сп. "Българка" се сърди, че въпреки редовното изпълнение на задълженията към библиотеката, не е получила полагащия ѝ се том [БИА, 116]. Пет дни по-късно бюлетина иска читалището при държавни мини – Перник [БИА, 117]. Книжарница "Г. М. Какачев" на СТЕФАН МИРЧЕВ от Казанлък дори изпраща пощенска марка от 5 стотинки [БИА, 118]. На 3 май с. г. за два екземпляра пловдивската книжарница "Пчела" на ЛУИ БЕЗЕНШЕК проважда 1 бон от 2 лева [БИА, 120]. На 16 май Отделът за образование към Вътрешното министерство на САЩ благодари за предходната книжка – за 1900 – 1901 [БИА, 122]. Библиотеката така се разглежда от цялото това внимание, че когато на 4 юни отново се обажда БАЙКОВ от Ямбол, директорът ВЛ. ШИШМАНОВ строго отсича: "Без пари не може" [БИА, 130].

От 1 юли 1903 г. за директор на библиотеката е назначен СТОЯН ЗАИМОВ. След кратко затишие през лятото, есента донася нови поръчки за бюлетина: На 3 септ. с. г. "даром и с първа поща" желае да получи всички годишнини библиотеката при читалище "Архангел Михаил" в Шумен [БИА, 136]. На 25 октомври бюлетина търси и библиотеката при Русенската градска община [БИА, 137].

Доста навременно, на 16 авг. 1904 г., ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ, в качеството си на поддиректор, предава за печат в Държавната печатница бюлетина за седма (1903) година, който отново излиза в 1000 екземпляра [БИА, 141]. Между това, в библиотеката не престават да идват нови поръчки [БИА, 139, 150, 151], някои от които и за печатния ѝ каталог, издаден през 1900 г. [СК].

Изглежда работата наистина потръгва добре, или поне така се вижда отстрани. И, както често случва, правилния вървеж дава сигнал, че е настанало време някой отгоре да се намеси и да поеме контрола в свои ръце. На 12 март 1905 г. Министерството на народното просвещение изведнаж се загрижава за

бюлетина и поставя тримесечен срок за изработването на годишнина осма (1904). Все в този тон то поставя и въпроса "от кога, на какво основание и по чия разпоредба е изоставен установеният от закона ред да се печата библиографическия бюлетин всеки три месеца" [БИА, 157]. В рамките на една седмица директорът СТ. ЗАИМОВ отговаря, че този ред е заведен през 1899 г. от неговия предшественик А. КОЗАРОВ и вероятно това е направено, поради депозирането на изданията със закъснение [БИА, 154]. СТ. ЗАИМОВ или не знае, или не счита за удобно да признае, че тази практика води началото си от 1898 г. и е въведена тъкмо поради бюджетните затруднения на самото министерство.

Библиотеката почти спазва тримесечния срок и на 22 юни 1905 г. бюлетинът за 1904 г. е даден в Държавна печатница, за да бъде отпечатан в 1000 екземпляра [БИА, 164].

Библиографическият бюлетин става все по-търсен и в чужбина. На 2 май 1905 г. библиотеката на Императорския С. Петербургски университет благодари за изпратената ѝ седма (1903) година и моли за предходната шеста (1902) година, както и за прословутата книжка 2-ра [БИА, 159]. Както може да се очаква, отговарят ѝ, че последната е изчерпана. През септ. с. г. пълното течение на книгописа (без книжка 2-ра) е изпратено на библиотеката на Чешкия промишлен музей в Храдек Кралове [БИА, 166]. На 16 септ. Българското мъжко педагогическо училище в Сяр също изказва желание да получи целия комплект на бюлетина "gratis" [БИА, 168]. Осем дни по-късно молбата му е удовлетворена, разбира се, без книжка 2-ра [БИА, 170]. Не само просветни дейци и институции се интересуват от текущия книгопис. Търговецът ХР. НАЧЕВ също запитва в писмо от 19 март 1906 г., колко ще струва всичко излязло и какъв е абонаментът занаят [БИА, 180].

На 24 ян. 1907 г., все още при директорството на СТ. ЗАИМОВ, в Държавната печатница е даден книгописът за година девета (1905). Неговият тираж също е определен на 1000 екземпляра [БИА, 189]. Месец по-късно, на 25 февр., молба да му бъдат изпратени всички излезнали бюлетини отправя и директора на Института за български език при Университета в Липиска (Лайпциг) ГУСТАВ ВАЙГАНД [ ] [БИА, 191]. Не угасва желанието за набавяне на изданието и у нас [БИА, 193, 195, 197, 199].

На 20 юли 1908 г. СТОЯН ЗАИМОВ напуска директорския пост, който временно е зает от д-р НИКОЛА МИХОВ [ ]. Авторитетът на библиотеката е нараснал и на 25 февр. 1909 г. Тутраканското градско общинско управление отправя молба за един екземпляр от печатния й каталог, който да бъде използван за образец при напечатване такъв за книгите в градското читалище [БИА, 203]. Но, докато годишнините за периода 1903 – 1905 г. излизат почти "редовно" – т. е. на следващата или по-следващата година, отгук нататък започват все по-нарастващи закъснения.

На 21 февр. 1909 г. директор става ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ. СЛАВЕЙКОВ явно не получава в наследство завършен книгописен материал за десета и единайсета (1906 – 1907) година на бюлетина. Наистина, около 6 седмици след поемането на длъжността, на 7 апр. с. г. той предава 2862 описания в Държавната печатница, които обаче представляват само част, а не целия ръкопис. Новият директор също определя тираж от 1000 екземпляра [БИА, 204]. Дали библиотеката се бави с остатъка или печатницата се разтакава, но книжката вероятно излиза едва след повече от година – към 19 авг. 1910 г., или поне чак тогава СЛАВЕЙКОВ се заема с разпращането на тиража, което се научава от една депеша до директора на пощите [БИА, 218].

Освен това прави впечатление, че тъкмо по него време Народната библиотека изобщо не е могла да следи за пълнотата на получаваната книжна продукция, да не говорим за осъществяването на някакъв контрол. Нека да си припомним, че, по силата на Закона за задължителния депозит, тя е натоварена да изпраща по един екземпляр от бюлетина до всички печатници в страната – заведенията, които всъщност подsigуряват постъпленията, отразявани от книгописа. В нейния архив са запазени няколко списъка на печатници от различни периоди, по които тя е изпълнявала това свое задължение. Съхранен е дори проект за придружителна пощенска картичка, своего рода обратна разписка, чрез която да се събират актуални сведения за действащите печатници [БИА, 379]. При излизането на този бюлетин обаче, библиотеката очевидно не е разполагала с никакъв меродавен подобен списък, което принудило директора ѝ да изпраща предназначенията за депозантите част от тиража на новоизлязлата книжка до околийските началници, отправяйки молба към последните, "да задържат по

един екземпляр, а останалите да раздадат на тамошните печатници, когато се явяват да депозират", "тъй като този момент не ми е известно, колко такива заведения функционират в града ви [!]" [БИА, 222–235]. Писма с този текст, датирани 13 септ. 1910 г., получават околийските началници в 14 града. Бройките явно не са разпределени много точно: Околийският началник в Ловеч още на 18 септ. изпраща разписки, че тримата печатари в града са получили полагащото им се по закона [БИА, 236]; от Плевен обаче, където получили 4 екземпляра, на 23 септ. искат още, тъй като техните печатари били общо 6, и след като задържали един екземпляр за библиотеката, трима от тях останали без изданието [БИА, 237].

Впрочем, ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ не разпределя бюлетина само между институциите, към които законът го задължава да го разпрати. На 24 окт. се получава благодарност от д-р КОНСТАНТИН ИРЕЧЕК [БИА, 238], което означава, че и той не е бил забравен от ръководството на библиотеката.

СЛАВЕЙКОВ повече не отпечатва бюлетин. Следващата годишнина, XII (за 1908 г.) е дадена в Държавната печатница едва на 17 март 1912 г., пет месеца след като за директор на библиотеката е назначен д-р НИКОЛА БОБЧЕВ. И този път материалът не е предоставен изцяло – пратени са 1624 от около 2000 фиша. Тиражът отново е 1000 екземпляра. Изготвен е и образец за "печатния изглед, който трябва да се даде на страниците на книгата" [БИА, 243]. При предишните директори за такъв модел обикновено е служила някоя предходна книжка. От тази годишнина "Библиографически бюлетин" се разделя на две поредици – едната регистрира книгите, а другата – периодичните издания. Това отграничаване, както и новият "печатен изглед", вероятно са предизвикани от една идея на д-р БОБЧЕВ, да използва книгописа не само за библиографски цели, за която ще стане дума малко по-нататък.

Впрочем, по същото време, по-особена служба вменява на бюлетина и един негов читател. На 19 май 1912 г. в библиотеката се получава телеграма, с която финансов инспектор КАРШОВСКИ иска "булетините [!] за постъпилите в библиотеката книги през 1904, – 1908 и 1910". Указаните годишнини са разчетени погрешно и му изпращат само 1904 (без 1905 – 1907), тъй като "1908 се печата сега, а 1910 никак не е готова" [БИА, 244]. Инспекторът естествено остава недоволен

и на 8 февр. 1913 г. пише ново писмо, с което вече иска целия период 1897 – 1903 и 1905 – 1912. "Тези бюлетини ми са потребни – обяснява той – при ревизиите за справане (!) цените на изгубените от библиотеките на разни учреждения и училища разни книги, списания и пр." След което се оплаква: "Не бих имал нужда от тях, ако инвентарните книги и описите в които се записват книгите и пр. бяха водени добре и цените на книгите вписвани, обаче рядко добре заведени книги намерих". Д-р БОБЧЕВ изглежда не храни особени симпатии към финансовите органи, защото четири дни по-късно постановява: "До колкото си спомням ние му отговорихме веднага на подобно искане. Да му се отговори сега, да се отнесе през висшето начаство – М-вото на финансите" [БИА, 245].

На 18 септ. 1913 г. д-р НИКОЛА БОБЧЕВ е заменен от АЛ. ЗЛАТАНОВ, а книгописът за 1908 г. още не е видял бял свят. ЗЛАТАНОВ, вероятно разработвайки плановете на предишния директор, само три седмици след встъпването си в длъжност – на 9 октомври – отправя искане към Държавната печатница част от тиража да бъде "печатан само от едната страна на колата, за да може по-сетне свободно да се правят изрезки за специални библиографии". Със същото писмо незначително е намален и тиража – "да се напечатат 900, а 50 – на по-тънка хартия и то само от едната страна на колата" [БИА, 248].

Бюлетинът се бави, а го чакат и у нас, и в чужбина. На 5 дек. 1913 г. българското читалище "Извор" в Кюстенджа моли да му се изпрати най-последния библиографически бюлетин [БИА, 249]. Дали кореспондентите са наясно, че същия съдържа информация от преди 6 години?

Най-накрая, чак в началото на 1915 г., бюлетинът е отпечатан. Около 16 ян. 1915 г. АЛ. ЗЛАТАНОВ разпраща по една книжка до почти целия духовен елит на България, до ръководители на научни институции и училища, съпроводена от носещо подписа на директора писмо със следния текст: "Тук приложен имам чест да Ви изпратя току що отпечатания "Библиографически бюлетин, год. XII (1908) книги" [НАБАН, 109, 116, 104, 92] [ ]. Книгописът получават общо 446 лица и организации, между които и 14 списания, 17 вестника, 18 книжарници и 190 печатници [БИА, 253-259].

Тази широка разгласа несъмнено представлява опит да се предизвика по-голям обществен интерес към въпросното издание, а, посредством това, да се подсилят средства за изработване и отпечатване и на следващите годишнини. Наистина, към екземпляра за Министерството на народното просвещение, изпратен на 21 ян. с. г., е приложено писмо, съдържащо по-специален текст: "Библиотечното управление е длъжно да издава този бюлетин тримесечно. От 1907 г. обаче такъв не е издаван и депозираните през това време български печатни издания стоят струпани и неприведени в ред... Аз усвоих плана, който е обяснен в бележката, поставена начело на тук приложенния бюлетин. За това обаче ще ми са потребни средства, за което отдавна съм писал в счетоводството на министерството, но още не ми е отговорено, за да мога да пристъпя към работа" [БИА, 269].

По специално е придружаващото писмо и към споменатото по-горе Счетоводно отделение на същото министерство: "В течение на 1915 год. трябва непременно да се ликвидира със закъснението, за да може през 1916 г. да се пристъпи към тримесечно публикуване на този бюлетин... Без това поверената ми библиотека никога не ще може да се снабди с каталог на отечествените книги и периодични издания" [БИА, 271]. Както се вижда не само от този цитат, но и от възприетия нов "печатен изглед" и опита да се отпечата едностранно част от тиража на книжката за 1908 г., БОБЧЕВ и ЗЛАТАНОВ са имали намерение да използват описанията в "Библиографически бюлетин" за попълване на библиотечния каталог.

АЛ. ЗЛАТАНОВ не успява да изпълни плана си за ликвидиране закъснението в излизането на "Библиографически бюлетин" и превръщането му от 1916 г. в тримесечно издание. На 31 март 1915 г. той напуска библиотеката и от 11 апр. с. г. за неин директор е назначен д-р МИХАИЛ ТИХОВ. Изглежда, че ЗЛАТАНОВ е работил доста упорито върху бюлетина за периодичните издания, или ТИХОВ възприема неговия план, но през септември комулацията за 1908 – 1911 г. (периодични издания) е готова за печат. Държавна печатница отказва да я приеме и поради това тя е отпечатана в печатница "Либералний клуб", като излиза някъде около началото на ноем. 1915 г. [БИА, 306–307].

През следващите години библиотеката получава искания от различни организации и лица за

поредните текущи годишнини на бюлетина, на които е принудена да отговори, че няма издадени такива, или да изпрати стари. Такива на 5 дек. 1917 г. са проведени на Щаба на Моравската военно-инспекционна част в гр. Ниш [БИА, 309–311], на 15 ян. 1919 г. – на Обществено образователно дружество "Съгласие" – градска библиотека и читалище в гр. Плевен [БИА, 312–313] и на 15 дек. 1920 г. – на книгоиздателството на списание "Стопански преглед и домакинство", В. Търново [БИА, 318–319]. През втората половина на апр. 1919 г. дирекцията на Берковската смесена непълна гимназия изпраща нарочен човек "да получи от управлението на библиотеката годишника на печатните издания на библиотеката за 1918 год. и за някои по-раншни години", та "по този годишник да си набавим нужните съчинения" [БИА, 315–316]. Упълномощената за това учителка от същата гимназия ОЛГА ГЕОРГИЕВА се връща с празни ръце, без "искания списък на книгите от 1918 г., защото библиотеката не разполага с печатан такъв" [БИА, 317].

Оттук нататък започват големите закъснения в излизането на текущата ни библиография, които окончателно я превръщат в ретроспективна. Тъй като те са характерни изобщо за целия разглеждан период, нека да хвърлим един поглед, как се съхраняват и от кого се обработват получените според закона депозитни екземпляри до регистрирането им в бюлетина, за да разберем, дали поне всичко постъпило в библиотеката се отразява от него. Твърде ценна информация в тази насока е събрана от ВЕЛИКО ЙОРДАНОВ в неговата "История на Народната библиотека" [Йорд-1].

През 1901 г. – разказва се там – доклад за направена от Министерството на Народното просвещение ревизия намира, че при "книгите, постъпили за последните три години (1899, 1900 и 1901)... в библиотеката владее пълно безредие" [Йорд-1, 180]. Все по същото време, "огнярът в библиотеката е горил в продължение на няколко месеца, по заповед на управлението, здрави, добре подвързани библиотечни книги... Числото на изгорените томове възлизало на около 2000" [Йорд-1, 185]. Следващата година, новопостъпилият директор ВЛ. ШИШМАНОВ пък забелязва, че "голямо количество книги липсват, взети

неизвестно от кого и кога" [Йорд-1, 184]. Положението не се подобрява и по-нататък, та през 1909 г. отново се докладва, че "години наред книгите на библиотеката стоят ненаредени" [Йорд-1, 220]. След още две години видният български библиограф НИКОЛА МИХОВ, в качеството си на временно управляващ библиотеката посочва, че поради липса на място книжовният имот "се трупа на големи купчини... тъй щото всички български книги, постъпили от 1903 година до сега... са недостъпни" [Йорд-1, 213]. По-късно, в оплакване до Министерството на Народното просвещение, АЛ. ТЕОДОРОВ-БАЛАН изтъква, че Народната библиотека "най-малко му услужила при съставяне на неговия "Български книгопис за 100 години"... тъй като в нея не било прибрано всичко книжовно производство... и той не бил честит да намери много, дори важни творби, или ако ги е имало, те са в склад, "в който е за предпочитане да не ровиш"" [Йорд-1, 250].

Същевременно, през целия период липсва добре подготвен и постоянен персонал. Така например, назначеният през 1912 г. за главен библиотекар д-р ИВАН К. ДИМИТРОВ е "единствения чиновник в библиотеката, подготвен систематично за библиотечна работа". За съжаление той е мобилизиран като подпоручик в Балканската и последвалата я Междусъюзническа война, на 6 юли 1913 г. е тежко ранен и след няколко дни почива от раните си [Йорд-1, 221]. Изобщо войните отнемат целия библиотечен персонал и затова се налага "да се търсят заместници – хора неподготвени и то главно жени, които гледат на библиотеката като на станция, докато си намерят друго по-добро място или пък се оженят" [Йорд-1, 251].

Естествено, при това положение, библиографският бюлетин едва ли би могъл и чисто съдържателно да изпълнява своята задача. Наистина, още от самото начало проличава, че библиотеката гледа на него само като на своеобразна фактура, чрез която трябва да се отчитат получените съгласно "Закона за депозиране" издания. Всъщност "библиографическо" е само заглавието, тъй като самите книжки по-скоро изглеждат като списъци на определен инвентар. През първата годишнина в описанията липсват дори сведения за броя на страниците и формата. Затова пък, към всяко заглавие се посочва

с по колко екземпляра от него се е сдобила библиотеката през отчетния период. Описанията при книгите са наредени по първата дума на заглавието, независимо дали автора е известен или не. Липсват каквито и да било обяснителни бележки и справочен апарат.

На пръв поглед подобно несъвършенство би следвало да се оправдае с липсата на опит. Не трябва да се забравя обаче, че още 12 години по-рано българската научна мисъл, в лицето на проф. АЛ. ТЕОДОРОВ-БАЛАН, вече е показала нагледно как трябва да се съставя един текущ книгопис [Бал-1]. Все по това време (през 1898 г.) излиза и друг индивидуален труд пак в същата област – годишният книгопис на ЕВТИМ СПРОСТРАНОВ [Спр]. Този автор е добре запознат с делото, което се е захванал да върши, и неговата работа значително превъзхожда направеното в библиотеката. Все пак може да се отбележи, че макар и "Библиографически бюлетин" твърде рядко да излиза във вида, в който следва да бъде, той бавно се освобождава от най-значителните си недъзи.

Още втората годишнина (за 1898 г.) бележи минимален напредък по отношение на описанието. Вече се дават броя на страниците и формата, и книгите с известен автор са наредени по неговото име. Но затова пък издателските данни са съкратени само до местоиздаване, а късно депозираните книги от предходната година са включени в общия ред, без някакво особено означение. През следващата, трета годишнина (за 1899 г.) библиографското описание отново се разширява. То започва да дава сведения за издателя, но обикновено само, когато мястото на издаване е различно от мястото на отпечатване. Самата печатница не се посочва.

По-голям интерес предизвиква книгописът за 1906 – 1907 г. Томът започва с една обяснителна бележка, от която с изумление може да се научи, че "печатаните в черно между текста имена на лица и други думи, означават, че имат ранвуа; главните букви – че са криптоними" [БК-1906/07, I] и т. н. Преведен на български (тук, но не и в самото издание), този високоакадемичен текст обяснява простия факт, че във въпросната книжка са въведени препратки (фр. *renvoi* = препратка), а при книгите, подписани с инициали (вид криптоним, от стгр. *kriptos* = скрит, *opota* = име – псевдоним, при който авторът под една или друга форма използва собственото си име

или загатва за него), последните са изтъкнати с особен шрифт. Прилагането на препратки разбира се е похвално, но сложността на изказа при обясненията предизвиква съмнение, че основната цел на съставителя е била да улесни ползвателя. Употребата на специална терминология в едно издание за широк кръг читатели, задължително изисква нейното разясняване. Освен това, практиката учи, че когато някой твърде много усложнява формата, то обикновено е за да прикрие бедността на съдържанието. Или поне, за да се изтъкне. (На подобна мисъл навеждат и други, прокарани в книжката решения – напр. правите скоби, в които обикновено се поставят само сведения, непосочени в описваното издание, тук са използвани за обозначаване и на "данни, които или липсват от бялата корица, или са турени някъде на скрито" [БК-1906/07, I]). Все пак, със стремежа си чрез препратки да повиши справочните си възможности, книгописът за 1906 – 1907 г. представлява крачка напред.

Както вече бе отбелязано, част от тиража на годишнина XII (за 1908 г.) е печатана само от едната страна на листа, с оглед използването ѝ в каталога на библиотеката. В съответствие с този опит, графичното оформление на описанието при книгите също е променено – следвайки каталожната практика, редната дума е обособена на самостоятелен ред; вторият ред започва с годината на издаване. По-същественото е, че нататък следва пълно фотографическо описание на книгата (в което горните данни се повтарят). Отбелязването на формата е двойно – дава се със съответните означения според височината на гърба: 160, 80, 40 и проч., и се повтаря в сантиметри, като са посочени и височината и широчината на книгата. Серийната бележка също е изнесена на самостоятелен ред и се предхожда от знак за равенство. Според ХРИСТО ТРЕНКОВ тази годишнина е съставена от д-р НИКОЛА МИХОВ, който обаче "не е участвувал в подреждането на материала, нито в коректурата" [Трен, 7].

Най-значителен напредък показва излязлата през 1903 г. четвърта и пета годишнина (за 1900 – 1901 г.) на книгописа. ВЕЛИКО ЙОРДАНОВ, цитиран по-късно и от ХРИСТО ТРЕНКОВ [Трен, 7], разказва относно нея: "Тоя бюлетин е работен от П. П. СЛАВЕЙКОВА, който е бил назначен за учител в Соф[ийската] м[ъжка] гимн[азия] и командирован през 1900 г.

в Народ[ната] библиот[ека] с изричната задача да работи библиогр[афическия] бюлетин. Тоя бюлетин е издаден едва през 1903 год., когато П. П. СЛАВЕЙКОВ е бил вече поддиректор" [Йорд-2, 291]. Или може би, "като поддиректор на Народната библиотека П. П. СЛАВЕЙКОВ изработва, или под негова редакция се изработват две от най-добрите издания на библиотеката: Библиографически бюлетин за депозираните в Софийската народна библиотека книги, списания и вестници през 1900 и 1901 години, (IV и V годишнини) 1903 год. и Опис на българските периодични издания (1844 – 1900 год.), излязъл също през 1903 година" [Йорд-1, 202, 336].

Въпросната книжка наистина доста се отличава от своите предходници. Най-напред, тъкмо при нея за първи път в практиката на "Библиографически бюлетин" е включен предговор. Подредбата на материала отново е азбучна (по автори и заглавия на анонимните произведения), но бюлетинът е снабден със систематичен показалец. Посочва се броят на книгите по всеки отдел и съотношението между преводните и оригиналните съчинения. Описанието е сравнително пълно, като за първи път се дават сведения едновременно и за издателя, и за печатницата. Направен е и опит за обособяване на някои видове издания в отделни групи. Така например "Годишен отчет на Пловдивската девическа гимназия, или Четвърти годишен отчет за състоянието на учебното дело в с. Чепеларе, са отбелязани така: Отчет (годишен), Отчет (четвърти годишен) и пр..." [БК-1900/01, III]. Освен това, под рубрика "библиотека" са събрани наименованията на всички серии, заедно със съдържащите се в тях номера, което всъщност играе ролята на още един показалец. (Тази практика се прилага и при следващите годишнини, и за дълго време става характерна особеност на текущия ни книгопис.) Изданията от предходни години, депозираните със закъснение, са означени със звездичка. И особено впечатляващото – "имената на авторите на някои книги, означени само с инициални букви, са били допълвани там, гдето това е могло да стане, като към инициала се е прибавяло в скоби цялото фамилно име" [БК-1900/01, III]. Така, отново за пръв път, механично преписващия до този момент чиновник вече си е поставил някаква научно-изследователска задача.

След всички тези подобрения, изданието не се колебае да признае и основната си слабост: "В настоя-

щия бюлетин са отбелязани всички печатни издания, получени [курсив в кн.] в народната библиотека в София през тоя двегодишен период (1900 – 1901); но едва ли може да се каже, че това са всичките книги печатани в България [курсив в кн.] през тия две години. Библиотеката не е в положение да следи за точното изпълнение на предписаното от закона доставяне на печатни произведения, а длъжностните лица, на които е възложено бдението за изпълнението му, както и самите печатари, не всякога са изпълнявали скрупулозно дълга си" [БК-1900/01, III].

В сравнение с предходните годишнини, бюлетинът е изготвен неочаквано професионално и остава загадка, защо именно тази книжка предизвиква най-много забележки. Особено гневен е АЛ. ТЕОДОРОВ-БАЛАН. В дълга статия, поместена в Периодическо списание [Бал-3], големият наш библиограф разглежда изданието под лупа и го поставя на унищожителна критика, без при това да види каквито и да било положителни страни. Наистина, БАЛАН следи отблизо списването на "Библиографически бюлетин" и отбелязва с рецензия излизането още на първите му три книжки [Бал-2]. Въпреки тяхното изключително несъвършенство обаче, тогавашният му отзив е много по-толерантен.

От следващата, шеста годишнина (за 1902 г.) обаче, бюлетинът отново възвръща безличната си форма на азбучен инвентарен опис – без обяснения върху събрания материал и без показалци. Всъщност "библиографската" част се предхожда от анонимна бележка, чиято цел обаче не е да даде някакви разяснения относно изданието, а да отговори на критики, отправени към предходната книжка. От тази прелюбопитна записка научаваме, че е погрешно да се мисли, че бюлетинът "служи за контрол на какви и колко печатни книги са излезли у нас", та затова не е и необходимо "да се води редовно и навреме", а още по-малко – да излиза "на всеки три месеца". Библиотечният чиновник, написал въпросната бележка е убеден, че "бюлетинът се печата само като отчет за книгите, които по задължение от закона, се получават в Библиотеката". Същият е уверен и, че всякакво издирване по библиографски път на недепозирани издания, примерно, като "се преглеждат вестниците и списанията и според тях... се проверява библиографическия бюлетин, е работа за лудо (както практиката е показала) [кога?], понеже в тях библиографията е

случайно водена и е крайно непълна". Все пак, в края на краищата, неизвестният бюстител на бюрокрацията великодушно предоставя "суровия материал, който бюлетина съдържа... на бъдещите библиографи, които ще искат да се ползват от него" [БК-1902, III].

Тази къса бележка ясно показва, от колко отдавна датира неизкоренимата и по-сетне традиция Народната библиотека да се изживява като един мастит регистратор, призван да осчетоводява полагащото му се според закона, от когото никой не може да изисква да се мори "за лудо" в издирвателска дейност, която без друго е работа на "бъдещите библиографи". Или, както забелязва СТЕФАН БОБЧЕВ: "Народната библиотека е място за всякакви занятия, освен за занятия с библиотечното дело. И понеже всеизвестни работи не се доказват, а само се констатирват, ние правим това отбелязване. И тъй, толкова закъсняло, изданието не е пълно, не е онова, което се изисква" [Боб, 263].

Споменавайки виждането, че когато, поради липса на подготвени кадри, управленска недалновидност или просто заради недостиг на средства, текущата библиография не може да изпълни изцяло задачите си, минимумът, дето следва да се очаква от нея, е да поднесе поне суровия материал, който бъдещи библиографи и изследователи ще обработват в своите проучвания, трябва да се отбележи, че в подобно съждение има известна логика. Наистина, ако разполагаме с какъв да е списък на книжовната продукция през определен минал период и сме съхранили самите издания, то, поне на теория, винаги можем да ги преопишем, класираме и подредим, за да извлечем информацията, която не са съумели да извадят на бял свят предците ни. От този ъгъл непълните описания и липсата на систематизация в книгописа ни са празноти, попълними във времето. Ала има и поне две направления, които, ако не се осветлят на момента, остават завинаги замъглени и недопълними. Тук ще се спрем само на едното от тях, тъй като другото най-ясно изпква при разглеждане по-нататъшната история на книгописа.

"В настоящия бюлетин са отбелязани всички печатни издания, получени в народната библиотека... но едва ли може да се каже, че това са всичките книги печатани в България" – признава в даден момент текущата ни библиография. И това признание, като се

изключи периода на централизирано книгоиздаване и разпространение, следва да прави всяка една книжка от първите години, та чак до наши дни. "Бюлетинът трябва непременно да се издава всеки три месеца", – коментира хроничното му закъснение някогашна рецензия. – "От този бюлетин ще стане ясно, кой именно печатар не [е] изпълнил задължението си, защото учрежденията и печатът, и особено последният, който следи развоя на книжнината ни, ще посочат празнините в него, и надлежните власти ще могат да теглят под отговорност ония, които са пренебрегнали закона. От друга страна, печатането на такъв тримесечен бюлетин, освен че ще припомнюва на печатарите задължението им, но и ще ги насърчи по-ревностно да го изпълняват, защото ще оповестява техните издания... Законът не е бил изпълнен... от страната, която чрез изпълнението му същевременно служи и за контролна власт... Не е чудно, че и печатарите не са изпълнили точно своите задължения" [Вел, 374–375].

Практиката потвърждава подобно виждане: "Год. XII, 1908 год. [на книгописа] получих днес", – пише собственикът на едноименната книжарница, печатница и книгоиздателство К. Т. МОТАВЧИЕВ от Плевен. – "Всичко печатано през 1912-13-14 год. приготвявам и утре ще предам на укр. [т. е. окръжното] управление, за да ви се препратят. Тук почти окр. управл. не се интересува за Ващи [!] искания, нито ги пък прибира, въпреки това утре предавам моите издания и печатаното в моята печатница" [БИА, 280]. "Понеже в издадения от поверената Ви библиотека "Библиогр. бюлетин"... не са споменати изданията ни, излиза, че не са Ви пращани от съответните печатници", – тревожи се пирдопският класен учител ИВ. Х. КРЪСТАНОВ, редактор на "Българска есперантска библиотека". – "За пълнота Ви прилагаме със същата поща по 1 екз. от неизчерпаните" [БИА, 302]. Може само да се предполага, с колко неполучени издания щеше да попълни фондовете си Народната библиотека, ако книгописът ѝ някога (а и днес) съумяваше да осъществи необходимата обратна връзка с печатари, издатели и автори...

Или в заключение може се отбележи, че макар още от създаването си "Библиографически бюлетин" да се радва на значителен интерес в обществото,

поради ред организационни причини – тежестта в управленския състав на Народната библиотека, липса на подготвени изпълнителски кадри, недооценка на значението му от страна на висшестоящите органи и финансова неподсигуреност, и, съвсем не на последно място – поради слабата заинтересованост на най-преките му съставители, през първите няколко десетилетия от съществуването си той не изпълнява задоволително нито една от своите функции. Значителен подем текущата ни библиография изживява едва навлизайки в четвъртото си десетилетие – и то не вследствие на някаква значителна промяна в условията, а само благодарение създаването на един добър екип, който да работи върху него. Но това е тема за друго изследване [Чер-2].

БЕЛЕЖКИ

¹ През 1894 – 1897 г. българският писател и общественик Константин Величков (Пазарджик, 1855 – 1907, Гренобъл) е министър на просвещението в правителството на Константин Стоилов. Освен приемането на Закон за задължителния депозит, по негова инициатива се основава Рисувалното училище, полагат се системни грижи за Народния театър, учредява се Висшият учебен съвет, създава се сп. "Училищен преглед".

² Краев, Атанас. П. – адвокат, общественик и журналист в Шумен (1888 – 1894) и София (1922), нар. представител, отначало привърженик на Либералната партия (Радославици) по-късно преминал в Демократическата партия.

³ Бобчевски, Петър Калчев (Варна, 1867 – 1935, София) – журналист и общественик, в началото стамболовист, по-късно противник на режима на Ст. Стамболов, издава вестници в Оряхово, Варна и София, нар. представител, избран като съмишленик на Народната партия.

⁴ Доколко този архив е пълен не се знае. Тодор Боров например твърди, че той е бил унищожен при бомбардировките над София през 1944 г.: "На 30 март 1944 г. бе запалена и изгоря сградата на Народната библиотека, и вътре в нея – цялата архива" [Бор, 2]. Прави впечатление обаче, че повечето документи, преpraщащи един към друг, поне що се отнася до тези, свързани с изданията на Народната библиотека, са запазени.

⁵ Биграфични бележки за директорите на Народната библиотека от основаването ѝ до 1928 г. вж в [Йорд-1].

⁶ Навярно цитираните документи не са били достъпни, когато Хр. Тренков разглежда развитието на "Бълг. книгопис", та той неправилно отбелязва, че "липсват за съжаление данни

за тиража на библиографския бюлетин през първите му две годишнини" [Трен, 8].

⁷ Сведенията за кадровите промени във висшия, помощния и непосредствено ръководещия персонал на Народната библиотека в София са цитирани според [Йорд-1, 316, 319, 322].

⁸ Както съобщава Велико Йордонов, позовавайки се на директора Стоян Заимов, Давид Панайотов останал в историята на библиотеката най-вече с това, че като неин директор "изписвал книги за Народната библиотека, получавал ги е за сметка на библиотеката, па над това отгоре и ги продавал на същата" [Йорд-1, 185].

⁹ Вайганд Айганд, ГУСТАВ (1860 – 1930) – немски филолог и етнограф, българист и балканист, професор в Лайпцигския университет, осъществил двегодишна обиколка из Македония, в изследванията си за балканските народи изтъква, че българите са преобладаващият етнос в Македония.

¹⁰ Михов, Никола Василев (Габрово, 1877 – 1962, София) – библиограф, историк, статистик. Дълги години работи върху многотомните "Библиографски източници за историята на Турция и България" и "Населението на Турция и България през XVIII и XIX в.", събирайки материали в библиотеките на Виена, Берлин, Дрезден, Лайпциг, Мюнхен, Женева, Брюксел, Париж и Лондон. Един от основателите на Бълг. библиогр. институт (1941), издействал частно дарение за създаването му.

¹¹ Иречек, Константин Йосиф (1854 – 1918) – чешки историк, бълг. държавник и просветен деец, автор на първата голяма ретроспективна библиография на бълг. книга (1872) и първата научна бълг. история (1876), през 1879 – 1884 г. живее и работи у нас, гл. секретар (1879 – 1880) и министър на нар. просвещение (1881 – 1882), директор на Нар. библиотека в София (1880).

¹² Този текст е цитиран според писмото до Ал. Теодоров-Балан, носещо № 310 / 20 ян. 1915. Заклетият библиограф нарязва този документ на четири и използва гърба му за фиши в своята картотека. Подобна съдба е спходила и писмото, с което на 10 септ. 1914 г. Народната библиотека изпраща на професора екземпляр от своя годишник [НАБАН, 84, 90, 101, 120].

¹³ С оглед на това, неточно е твърдението на Б. Божинова-Троянова че първия подобен опит у нас е направен едва през 1943 г. [Троян, 146].

¹⁴ Теодоров-Балан, Александър (Кубей, Бесарабия, 1859 – 1959, София) – учен, академик, езиковед и библиограф, автор на фундаментални изследвания, създател на първия ни текущ и аналитичен книгопис, съставител на капитален репертоар на българската книга, пръв ректор на Висшето училище в София.

¹⁵ Спространов, Евтим Ангелов (Охрид, 1868 – 1931, София) – историк, библиограф, публицист, писател и общественик, автор на описите на ръкописите в библиотеките при Св. синод (1900) и Рилския манастир (1902), библиотекар в Народната библиотека (1903-1904).

¹⁶ Сравнявайки това издание и първите библиотечни бюлетини, добре запознатият с несъвършенствата на текущата ни библиография бивш директор на Нар. библиотека Божан Ангелов справедливо отбелязва, "че един труженик, който обладава достатъчно знание на работата, похватност и добра воля, изпълва една задача по-добре, отколкото едно специално учреждение изпълва службата си на тази задача" [Анг, 4].

¹⁷ Тренков, Христо Йорданов (Шумен, 1912 – 1971, София) – юрист и библиограф, старши уредник в ББИ и НБКМ, автор на учебник по специална библиография, обзори за текущата национална библиография и справочници.

¹⁸ Съвременни изяви на подобно отношение са отбелязани в [Чер-1, 263–265, 340–349].

¹⁹ Бобчев, Стефан Савов (Елена, 1853 – 1940, София) – държавник, юрист, фолклорист, славяноведец и публицист, бил е и министър на просвещението (1911 – 1912).

ЛИТЕРАТУРА

Анг = Ангелов, Божан. Общият български книгопис и Народната библиотека в София. – Лит. глас, 2, № 45, 20 окт. 1929, 4-5.

Бал-1 = Балан, Д-р. Книгопис. – Период. сп. на Бълг. книж. друж. в Средец, 4, 1885, № 16, 169–181; № 17, 325–330; 7, 1890, № 32–33, 405–423; № 34, 594–602; № 35, 801–808; 7, 1891, № 36, 1016–1020.

Бал-2 = А. Т. Библиографически бюлетин за книгите, списанията и вестниците, които са постъпили в Софийската народна библиотека... – Бълг. преглед, 4, 1898, № 10, 140–143.

Бал-3 = Теодоров-Балан, А. Библиографически бюлетин за депозираните в Софийската народна библиотека книги, списания и вестници през 1900 – 1901 г. – Период. сп. на Бълг. книж. друж. в София, 15, т. 64, 1903, № 9–10, 787–798.

БИА = БИА на НБКМ, арх. ф. 35, арх. ед. 1193.

БК, следвано от годината, за която се отнася = Библиографически бюлетин на книгите списанията и вестниците, които са постъпили в Софийската народна библиотека, г. 1-2, 1897 – 1898. С., 1897 – 1899; Библиографически бюлетин за депозираните в Софийската народна библиотека книги, списания и вестници, г. 3–11, 1899 – 1907. С., 1900 – 1910; Библиографически бюлетин за депозираните в библиотеката печатни издания, г. 12, 1908. С., 1914.

Боб = В. С. Библиографически бюлетин за депозираните в Софийската народна библиотека книги, списания и вестници през 1904 г. – Бълг. сбирка, 13, 1906, № 4, 263.

Бор = Боров, Годор. София без библиотеки. – Отеч. фронт, 1, № 45, 27 окт. 1944, 2.

Вел = Велян. Библиографически бюлетин за депозираните в Софийската народна библиотека книги, списания и вестници през 1900 и 1901 г. – Учил. преглед, 8, 1903, № 4, 374–376.

ДВ-1897 = Държавен вестник, № 41, 22 февр. 1897.

Дон = Библиотечното дело в България. Сборник от нормативни документи. 1878 – 1998 г. (Състав. Анета Дончева). С., СБИР, 1998. 183 с.

Икон = Икономова, Диана. Законодателството за задължителния екземпляр. – Изв. Държ. библ. "В. Коларов", за 1952. С., 1953, 159–166.

Йорд-1 = Йорданов, Велико. История на Народната библиотека в София. По случай 50 год. й. 1879 – 1929. С., Държ. печ., 1930. VIII, 360 с. с ил.

Йорд-2 = Йорданов, Велико. Библиографическият бюлетин на Народната библиотека и г. Божан Ангелов. – Бълг. книга, 1, 1930, № 3, 290-292.

НАБАН = НА на БАН, арх. ф. 109, арх. ед. 338.

НС = Дневници < стенографически > на Деветото обикновено народно събрание. Първа редовна сесия. Отворена на 1 дек. 1896 г. Кн. II. < Заседания XVI – XXVII, от 15 ян. до 4 февр. 1897 г. >. С., Нар. събрание, 1897. III, 474 с.

СК = Систематически каталог на Софийската народна библиотека. С., Държ. печ., 1900. 664 с. 80. Излиза на сvezки и остава неподвързан и без заглавна страница.

Спр = Спространов, Евтим. Български книгопис за 1898. 1. Книги. 2. Списания. 3. Вестници. 4. Отчети на училища. 5. Изложения и отчети на окръжия. Състав... - Период. сп. на Бълг. книж. друж. в София, 11, 1899, № 59, 1-62 (прил.).

Трен = Тренков, Христо. Български книгопис. Създаване, развой и постижения на държавната библиографска регистрация в България. С., Нар. библ. Кирил и Методий, 1964. 30 с.

Троян = Божинова-Троянова, Божана. Централно отпечатване на каталожни фиши у нас. – Изв. Държ. библ. "В. Коларов", за 1952. С., 1953, 146-149.

Чер-1 = Чернев, Чавдар. Някогашните книжовници разказват. 90 съдби, разкрити в писма до Ал. Теодоров-Балан. Издири, обработки и представи... Ч. 1. Библиографът влиза в ролята на детектив. По дирите на Михаил Шатовев. С., изд. авт. и спомоществователи, 2005. 468, XXXVI с. с портр., факс. и ил.

Чер-2 = Чернев, Чавдар. Из историята на "Български книгопис": За недостигнатия Павел Орешков. По материали от "Градиво, история и разбор на Репертоар Български книги". – В: Трудове на СВУБИТ, т. 4. [Под печат].

